

raqamli ta'lim konsepsiyalari bilan uyg'un keladi⁸³. Ammo bu jarayonda ba'zi muammolar ham kuzatilmoqda, xususan:

- Raqamli resurslarning yetarli emasligi;
- Jadidlar merosi bo'yicha maxsus raqamli kontentning yo'qligi;
- Pedagoglar o'rtasida bu merosni chuqur bilish darajasining pastligi;

Bu holatlarni bartaraf etish uchun tizimli o'quv-uslubiy qo'llanmalar, onlayn kurslar va seminarlar tashkil etilishi lozim⁸⁴.

Xulosa. Raqamli ta'lim muhitida jadidlar ilmiy merosi asosida pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bu yo'nalishda quyidagi takliflar ilgari suriladi⁸⁵:

- Jadidlar merosi asosida elektron darsliklar yaratish;
- Onlayn platformalarda maxsus o'quv kurslarini tashkil etish yoki mavjudlarini o'quv soatlarini ko'paytirish;
- Pedagoglar uchun muntazam seminar va treninglar o'tkazish;
- Ta'lim tizimiga integratsiyalashgan virtual muzey va resurs markazlarini tashkil etish;

Shu orqali raqamli ta'limning samaradorligini oshirish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini mustahkamlash mumkin bo'ladi. Jadid bobolarimizdan qolgan toza o'zanlar asosida Mustaqil o'zbek milliy ta'lim tizimi yaratiladi⁸⁶.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Fitratning "Ulug' Turkiston" gazetasi 1918-yil 3-iyun 100-sonida bosilgan Xalq dorilfununining (hozirgi O'zMU) o'zbeklar uchun maxsus o'qituvchilar tayyorlovchi bo'limi – Dorilmuallimin ochilishiga doir xabar maqolasi
2. <https://oyina.uz/uz/article/1996#:~:text=Mukammal%20milliy,ta%E2%80%99lim%20tizimi%20yaratiladi>
3. Islomov, I. (2021). Jadidlar harakati va zamonaviy ta'lim. Toshkent: Ma'naviyat.
4. Abdug'aniyev, A. (2020). Pedagogik tafakkur taraqqiyoti tarixida jadidlarning o'rni. Samarqand: "Zarafshon".
5. Nurmatova, D. (2023). Raqamli ta'lim va milliy qadriyatlar uyg'unligi. Toshkent: Innovatsiya nashriyoti
6. Saidova, G. (2020). "Jadidlar ta'lim tizimidagi ilg'or g'oyalari", Milliy tiklanish, №1, 30–35.
7. Karimova, N. (2023). "Raqamli ta'lim vositalarida milliy merosdan foydalanish", Pedagogik ta'lim muammolari, №3, 22–28.
8. Abduhalilova, Z. (2022). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: O'qituvchi.
9. Usmonova, M. (2021). "Oliy ta'limda raqamli resurslardan samarali foydalanish", Ilm va taraqqiyot, №4, 15–21.
10. Hasanov, Sh. (2024). Pedagogik mahorat va kasbiy rivojlanish. Andijon: Ilm ziyo.

KASBIY MAHORAT TUSHUNCHASINING JADIDONA TALQINI

D.R.Islamova
Guliston davlat pedagogika instituti
Tayanch doktoranti
Islamovadurdona24@gmail.com
Tel: +998945851899

⁸³ Abduhalilova, Z. (2022). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: O'qituvchi.

⁸⁴ Usmonova, M. (2021). "Oliy ta'limda raqamli resurslardan samarali foydalanish", Ilm va taraqqiyot, №4, 15–21.

⁸⁵ Hasanov, Sh. (2024). Pedagogik mahorat va kasbiy rivojlanish. Andijon: Ilm ziyo.

⁸⁶ <https://oyina.uz/uz/article/1996#:~:text=Mukammal%20milliy,ta%E2%80%99lim%20tizimi%20yaratiladi>.

Annotatsiya: Mazkur maqolada kasbiy mahorat tushunchasiga jadid ma'rifatchilari nuqtai nazaridan yondashuv o'rganiladi. Jadidlar o'z davrida pedagogik salohiyat, kasbiy tayyorgarlik, axloqiy barkamollik va milliy ruhiyat uyg'unligini ustuvor deb hisoblagan. Tadqiqotda ushbu yondashuvlar zamonaviy pedagogik nazariya bilan taqqoslab tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Jadidlar, kasbiy mahorat, pedagog, ta'lim, ma'rifat, metodika.

Kirish. Kasbiy mahorat zamonaviy pedagogikada o'qituvchining tayyorgarlik darajasi, metodik saviyasi, axloqiy va ijtimoiy ko'nikmalarini o'z ichiga olgan keng tushuncha sifatida qaraladi. Bu jumlada shuni anglash mumkinki, kasbiy mahorat — bu shunchaki bir kasbni bilish emas, balki:

- tayyorgarlik darajasi (ya'ni o'qituvchining o'z fanini chuqur bilishi),
- metodik saviyasi (ta'lim berish usullarini to'g'ri tanlashi va qo'llashi),
- axloqiy ko'nikmalar (shaxsiy fazilatlar: halollik, vijdon, sabr),
- ijtimoiy ko'nikmalar (jamiyat bilan ishlash, bolalar, ota-onalar bilan muloqot qilish qobiliyati)

bularning barchasining kompleksi ekanligi nazarda tutilmoqda. Kasbiy mahorat tushunchasi zamonaviy emas, balki tarixiy ildizlarga ega. Jadidlar davrida bu tushunchaga:

- yangicha (modern) talqin berilgan, ya'ni an'anaviy madrasaviy ta'limdan farqli ravishda,
- zamonaviy fan, texnika, axloqiy yetuklik, va milliy ruh uyg'unligida yondashilgan.

Ular eski ta'limdan farqli ravishda, o'qituvchini:

- bilimli, o'ziga ishongan, axloqan toza, xalqparvar va taraqqiyotga xizmat qiluvchi shaxs sifatida tasvirlaganlar.

Zamonaviy pedagogika bu omillarning barchasini o'qituvchilik mahoratining tarkibiy qismlari deb hisoblaydi.

Bu tushuncha tarixan shakllanib kelgan bo'lib, ayniqsa, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida faoliyat yuritgan jadid ma'rifatchilari tomonidan yangicha talqinda izohlangan. Jadidlar o'z pedagogik qarashlarida nafaqat ilmiy bilim, balki axloqiy barkamollik, xalq manfaatiga xizmat qilish, milliy qadriyatlar asosida kasbiy yondashuvni ilgari surgan. Chunki jadidlarning o'qituvchidan kutganlari quyidagicha edi:

- Ilmiy bilim: zamonaviy fanlardan xabardor bo'lish (matematika, geografiya, biologiya, tibbiyot, til, tarix va h.k.).
- Axloqiy barkamollik: halol, vijdonli, bolalar uchun namunali bo'lish.
- Xalq manfaatiga xizmat: shaxsiy foyda emas, balki el-yurt ravnaqi uchun ishlash.
- Milliy qadriyatlarga tayangan yondashuv: til, tarix, urf-odat, madaniyatni hurmat qilish, o'quvchilarga milliy o'zlikni anglatish.

Ularning fikricha, o'qituvchi — bu faqat dars o'tuvchi emas, balki jamiyatda nur tarqatuvchi yetakchi edi. Shuning uchun ham jadidlar pedagogikani faqat nazariy emas, balki ijtimoiy va ma'naviy mas'uliyat sifatida ko'rishgan.

Ushbu maqolada kasbiy mahorat tushunchasi jadidlar merosi asosida tahlil qilinadi.

Metodologiya. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Tarixiy-tahliliy metod – jadid pedagoglarining asarlari, nutqlari va darsliklari o'rganildi.
- Taqqoslash metodi – jadidlar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'rtasida qiyosiy tahlil olib borildi.
- Kontent tahlil – jadidlarning pedagogik faoliyatiga oid matnlar mazmunan tahlil qilindi.
- Nazariy umumlashtirish – olingan natijalar asosida nazariy xulosalar ishlab chiqildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, jadidlar kasbiy mahoratni faqatgina kasbga oid bilimlar emas, balki shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyat bilan uyg'unlashgan malaka sifatida tushungan. Bu yerda asosiy g'oya shuki: jadidlar o'qituvchini faqat dars beruvchi mutaxassis sifatida emas, balki: jamiyat oldidagi mas'uliyatli shaxs, axloqiy yetakchi, tarbiyachi va madaniyat targ'ibotchisi sifatida ko'rganlar. Ya'ni, o'qituvchi nafaqat bilim berishi, balki, o'zini tutishi, odobi, odamlar bilan muloqoti, o'quvchilarga bo'lgan munosabati orqali namuna bo'lishi lozim.

Bu shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyat jihatidir. Zamonaviy kompetensiyalarda bu “kasbiy axloq”, “pedagogik etika”, “ijtimoiy mas'uliyat” degan tushunchalar bilan ataladi.

- Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov kabi jadidlar o'qituvchilikni “millat xizmatidagi muqaddas kasb” deb baholaganlar.

Bu fikrda juda kuchli ma'naviy g'oya bor:

- Behbudiy, Avloniy va Munavvarqori o'qituvchini oddiy kasb egasi deb emas, millat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi deb baholaganlar.
- O'qituvchi – bu kelajak avlodni tarbiyalovchi, demak u orqali millatning kelajagi belgilanadi.
- Shu sababli, muqaddas kasb deb atashgan. Bu diniy yoki sof hissiy yondashuv emas, balki ijtimoiy zarurat va milliy tiklanish ehtiyoji bilan bog'liq.

Behbudiy aytgan:

“Maktab – millatni tiriltiradigan markazdir. Maktab yo'q bo'lsa, millat o'lur.”

- Jadid pedagogikasi kasbiy mahoratni quyidagi tarkibiy qismlar orqali izohlagan:
 - Ilmiy bilim va metodik tayyorgarlik
 - Axloqiy fazilatlar
 - Vatanga sadoqat
 - Insonparvarlik va xalqchil yondashuv

Bu yerda kasbiy mahorat to'rt asosiy yo'nalishda talqin etilgan. Har birini alohida tushuntiraman:

a) Ilmiy bilim va metodik tayyorgarlik

- O'qituvchi zamonaviy fanlardan xabardor bo'lishi kerak (matematika, geografiya, tarix, tabiiy fanlar).
- Shuningdek, bilimni yetkazish metodikasi (ya'ni qanday usulda dars o'tish, bolaga tushunarli qilish, tarbiyaviy yondashuv) ham bo'lishi zarur.

b) Axloqiy fazilatlar

- Halollik, poklik, mehribonlik, sabr-toqat, adolat – bular jadidlar uchun har qanday o'qituvchida bo'lishi kerak bo'lgan axloqiy mezonlar edi.

- Avloniy shunday degan:

“O‘qituvchi axloqan go‘zal bo‘lmasa, u bolani faqat dars emas, yomonlikka ham o‘rgatadi.”

c) Vatanga sadoqat

- O‘qituvchining kasbiy mahorati uning milliy g‘urur va vatanparvarlik ruhida ishlashi bilan bevosita bog‘langan.
- Behbudiy, Avloniy asarlarida bu fikr: “O‘qituvchi – Vatan farzandi va Vatan xizmatkori” deb ta’kidlangan.

d) Insonparvarlik va xalqchil yondashuv

- Har bir bola – xalqning kelajagi. O‘qituvchi bolalarga insoniy mehr, hurmat bilan yondashishi kerak.
- Jadidlar o‘qituvchini xalqning eng oddiy vakili bilan teng muomala qiladigan, hurmatli, kamtar shaxs sifatida tasvirlagan.
- Ularning fikricha, kasbiy mahorat – o‘qituvchining ijtimoiy yetakchilik darajasi va tarbiyaviy ta’sir kuchi bilan chambarchas bog‘liq.
- Jadidlar uchun o‘qituvchi – bu shunchaki bilim beruvchi emas, jamiyatga yo‘l ko‘rsatuvchi shaxs.
- O‘quvchilarga nafaqat dars, balki hayot saboqlarini, axloqiy yo‘l-yo‘riqlarni beruvchi.
- Tarbiyaviy ta’sir kuchi deganda, bolani:
 - milliy ong bilan,
 - axloqiy tarbiya bilan,
 - ijtimoiy faoliyatga tayyorlash nazarda tutilgan.

Zamonaviy til bilan aytganda, o‘qituvchi — “change agent”, ya’ni ijtimoiy o‘zgarishlarni amalga oshiruvchi shaxs.

Muhokama. Jadidlar talqinidagi kasbiy mahorat zamonaviy andozalarga juda yaqin. Bugungi kunda ham o‘qituvchidan:

- kuchli metodik bilim,
- axloqiy yetuklik,
- kommunikativ ko‘nikmalar,
- madaniy va milliy qadriyatlarni qadrlash talab etiladi.

Shuningdek, zamonaviy ta’lim standartlarida ko‘rsatilgan “kasbiy kompetensiyalar” jadidlar ilgari surgan talablarga hamohang: ular pedagogni jamiyat yetakchisi sifatida ko‘rgan. Jadidlar merosi bugungi raqamli va innovatsion ta’lim sharoitida ham dolzarbligini yo‘qotmagan.

Xulosa. Jadidlar kasbiy mahorat tushunchasini chuqur, ijtimoiy mas’uliyatli va milliy ruhiyat asosida talqin qilgan. Ularning qarashlari bugungi kunda pedagogik ta’limda yangicha yondashuvlar yaratishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Ushbu yondashuvlar orqali o‘qituvchining nafaqat bilimdon, balki tarbiyachi va ijtimoiy yetakchi sifatida shakllanishi ta’minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Avloniy, A. (1992). *Turkiy guliston yoxud axloq*. Toshkent: Fan.
2. Behbudiy, M. (1997). *Tanlangan asarlar*. Toshkent: O‘zbekiston.